

Extended Abstract

An Integrated Analysis of Violence Representation in Home-Video-Network Series: Applying Barthes (1968), Fiske (2005), and Fairclough's (2003) Approaches

Hossein Bazoubandi ^{1*}

Assistant Professor of Linguistics
Vali-e-Asr University, Rafsanjan, Iran
bazoubandi.h@vru.ac.ir

Ehsan Mohammadi ²

MA in Linguistics
Vali-e-Asr University of Rafsanjan, Rafsanjan,
Iran Ehsan.mohammadiorg@iran.ir

Mohammad Hasanshahi Raviz ³

Ph.D. candidate at Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
m_hasanshahi@atu.ac.ir

Introduction

Violence, as a multifaceted socio-cultural phenomenon, has become a pervasive theme in contemporary media, particularly in television series. In Iran, home-video-network platforms—such as domestic streaming services—have emerged as influential cultural intermediaries, shaping societal norms and reflecting ideological tensions. This study investigates how violence is represented in seven Iranian home-video-network series (*Pust-e Shir*, *Yaghi*, *Gorbagheh*, *Zakhm-e Kari*, *Nahang-e Abi*, *Mikham Zende Beman*, and *Siavash*), employing an integrated framework of semiotics (Roland Barthes, 1968; John Fiske, 2005) and critical discourse analysis (Norman Fairclough, 2003). By analyzing 485 violent scenes across these series, the research explores the interplay between linguistic, visual, and ideological codes in constructing violence as both a narrative device and a reflection of power dynamics.

The study addresses a critical gap in existing literature, as most prior research on media violence in Iran focuses on cinema or news media, neglecting the nuanced portrayal of violence in domestic television serials. Furthermore, while semiotic and discourse analyses have been applied separately in media studies, their synthesis offers a novel approach to decoding the layered meanings of violence in audiovisual narratives. This research contributes to understanding how violence is ideologically framed, socially normalized, and culturally legitimized through media texts, providing insights for policymakers and media producers seeking to address its societal implications.

Materials & Methods

The study adopts a descriptive-analytical methodology, combining qualitative semiotic analysis with quantitative frequency measurements. Seven Iranian home-video-network series were

selected based on their thematic diversity and popularity, encompassing 126 episodes totaling 5,984 minutes of content. A systematic observation protocol was employed to extract 485 violent scenes, categorized into five types: physical, psychological, verbal, symbolic, and social violence.

Analytical Frameworks:

1. Barthes' Semiotics (1968): Applied to decode latent meanings of violence through five codes:
 - *Hermeneutic Code* (unresolved tensions),
 - *Proairetic Code* (action-driven scenes),
 - *Cultural Code* (societal norms),
 - *Symbolic Code* (binary oppositions),
 - *Semantic Code* (character psychology).
2. Fiske's Three-Level Semiotics (2005): Analyzed violence at three levels:
 - *Signs* (linguistic/visual elements),
 - *Codes* (technical, social, ideological systems),
 - *Ideologies* (power structures).
3. Fairclough's Critical Discourse Analysis (2003): Examined violence through three dimensions:
 - *Description* (textual/visual features),
 - *Interpretation* (audience reception in socio-cultural contexts),
 - *Explanation* (institutional and ideological underpinnings).

Quantitative data were derived using frequency counts to determine the prevalence of violence types. Qualitative analysis focused on exemplary scenes, dissecting how semiotic codes (e.g., lighting, dialogue, framing) and discourse strategies (e.g., power relations, gender stereotypes) construct violence as a social narrative.

Results & Discussion

Quantitative Findings

Verbal violence dominated the dataset (39.4%), followed by psychological (19.15%), physical (19.03%), symbolic (15.22%), and social violence (8.04%). *Nahang-e Abi* exhibited the highest frequency (21.13% of scenes), while *Pust-e Shir* had the lowest (8.05%). Temporal analysis revealed that longer series did not necessarily correlate with higher violence density, underscoring the role of genre conventions (e.g., drama vs. historical) in shaping violent content.

Semiotic and Discourse Analysis

1. Barthes' Codes in Violence Representation:
 - *Hermeneutic Code*: Ambiguous violence (e.g., off-screen physical abuse in *Zakhm-e Kari*) heightened tension without explicit depiction, engaging viewers in interpretive acts.
 - *Proairetic Code*: Violent actions (e.g., breaking glass in *Pust-e Shir*) acted as narrative catalysts, escalating familial conflicts.

- *Cultural Code*: Traditional clothing in *Yaghi* reinforced gender hierarchies, justifying symbolic violence against women.
- *Symbolic Code*: *Nahang-e Abi* juxtaposed “self” (male) and “other” (female) through claustrophobic framing and dim lighting, symbolizing systemic oppression.
- *Semantic Code*: In *Gorbagheh*, narcissistic character traits amplified psychological violence, linking personal flaws to socio-cultural norms.

2. Fiske’s Levels of Analysis:

- *Signs*: Cold lighting and tight framing in *Siavash* visually encoded social suppression.
- *Codes*: Fast editing and aggressive music in *Mikham Zende Beman* heightened threat perception (technical code), while derogatory maternal dialogue in *Gorbagheh* reflected patriarchal norms (social code).
- *Ideologies*: *Zakhm-e Kari* normalized symbolic violence (e.g., restricting women’s decision-making) as part of traditional gender ideology.

3. Fairclough’s Discourse Dimensions:

- *Description*: Imperative sentences and harsh lighting in *Pust-e Shir* framed violence as mundane.
- *Interpretation*: Audiences interpreted *Nahang-e Abi*’s verbal abuse as emblematic of gender inequality.
- *Explanation*: *Zakhm-e Kari* positioned violence as a tool for maintaining institutionalized patriarchy, linking individual acts to structural power.

Key Themes

- *Verbal Violence as Ideological Tool*: Dominance of verbal aggression (e.g., insults, threats) reflects its efficacy in conveying ideological messages without overt physicality.
- *Gendered Symbolism*: Female characters were disproportionately subjected to symbolic violence (e.g., restricted agency), mediated through visual codes like oppressive settings.
- *Normalization of Power Dynamics*: Violence was often portrayed as “natural” within patriarchal frameworks (e.g., *Yaghi*), legitimizing inequitable gender roles.

Conclusion

This study demonstrates that violence in Iranian home-video-network series operates as a multi-layered discourse, intertwining semiotic codes with socio-political ideologies. Verbal violence, as the most prevalent form, serves as a vehicle for ideological critique, reflecting and reinforcing power imbalances. The synthesis of Barthes’ semiotics, Fiske’s layered analysis, and Fairclough’s discourse framework reveals how violence is not merely depicted; it is actively constructed through technical choices (e.g., lighting, dialogue), cultural norms, and institutional power structures.

The findings urge media producers to consider the ethical implications of normalizing violence, particularly its gendered dimensions. Policymakers should prioritize media literacy programs to enhance audience critical engagement. Future research could expand the dataset to include international comparisons or employ audience reception studies to explore viewer

interpretations. By addressing these dimensions, scholars and practitioners can mitigate the cultural reinforcement of violence and promote socially responsible storytelling.

Keywords: Representation Of Violence, Semiotics, Home-Video, Critical Discourse Analysis.

References

- Aghagolzadeh, F., & Bidadian, F. (2020). *The lingual strategies in representing verbal violence of Persian social dramatic movies: A critical discourse analysis approach (Case study: Five movies)*. *Discourse and Media*, 11(21), 27–47. <https://doi.org/10.30480/dam.2020.1115.1277>. (In Persian)
- Barthes, R. (1968). *Elements of Semiology*. Hill and Wang.
- Barthes, R. (1968). *Image, Music, Text*. Fontana Press.
- Barthes, R. (1957). *Mythologies* (A. Lavers, Trans.). Hill and Wang.
- Bourdieu, P. (1986). Habitus, code et codification. *Actes de la recherche en sciences sociales*, 64(1), 40–44.
- Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241–258). Greenwood.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Harvard University Press.
- Danesi, M. (2002). *Understanding media semiotics* (G. Mirani, Trans., Persian ed.). Elmi va Farhang Publishing. (Original work published 2002). (In Persian)
- Dehghani, N. (2024, February). *Investigating the reasons for the increase in the audience's approach to cultural and artistic productions published by home show platforms: Case study of online streaming services of the productions of Filmnet, Filimo, and Namava institutions*. [Journal Name], 15(2), 1–15. (In Persian)
- Fairclough, N. (2003). *Analyzing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. Routledge.
- Fiske, J. (1990/2005). *Introduction to Communication Studies*. Routledge.
- Fiske, J. (2005). *Understanding Popular Culture*. Routledge.
- Gharehdaghi, F., Sadollahi, B., & Goharbakhsh, M. (2023). *Representation of symbolic violence against women in the cinema of Asghar Farhadi: A study of Culpeper's theory of impoliteness*. *Women Studies*, 13(42), 149–185. <https://doi.org/10.30465/ws.2023.39776.3458>. (In Persian)
- Hall, S. (1997). Culture and power. *Radical Philosophy*, 86(27), 24–41.
- Hosaini, M., Sasani, F., & Nazardonyavi, S. (2016). *A social semiotic analysis of one screenplay: The Glass Agency*. *Zabanpazhuhi (Journal of Language Research)*, 8(18), 55–75. <https://doi.org/10.22051/jlr.2016.2277>. (In Persian)
- Johnson, R. (2010). *"The Aestheticization of Violence in Contemporary Cinema."* Master's thesis, New York University.
- Khalaghpanah, K. (2008). *Semiotics and film analysis: A semiotic investigation of Turtles Can Fly*. *Journal of Cultural Studies Communication*, 4(12), 163. (In Persian)
- Khanlou, M. H., & Bashir, H. (2023). Cinematic representation of Iran's political fabric: Critical discourse analysis of the movie *The Glass Agency*. *Cultural Studies & Communication*, 19(72), 253–278. <https://doi.org/10.22034/jcsc.2020.109236.1931>. (In Persian)
- Low, J., & Sanders, T. (2022). *A comprehensive analysis of literary sources on sexual violence: Books, scholarly articles, and newspapers*.
- Mahmoodi-Bakhtiari, B., & Salimiyan, S. (2016). *Linguistic impoliteness patterns in Sayyadan*. *Language Related Research*, 7(1), 129–149. <http://lrr.modares.ac.ir/article-14-6170-fa.html>. (In Persian)
- Mahmoudi, B., & Malekpaeen, F. (2024). *Studying how and why Iranian users use internal VOD*. *Society, Culture & Media*, 13(51), 69–98. <https://doi.org/10.22034/scm.2024.434448.1712>. (In Persian)
- Majidi, S., & Eskandari, G. (2017). *Semiotic analysis of the movie "Jame Daran" on the basis of Roland Barthes' view*. *Pazand Quarterly*, 12(46–47), 59–74. (In Persian)

- Marcus, R. F. (2012). *Adolescents' aggression and violence* (A. Kazemi, Trans.; A. R. Sadri & M. H. Nikdar, Eds.). Zeytoun-e Sabz Cultural and Artistic Institute. (Original work published in English) (In Persian)
- Moazami, Sh. (2004). Criminology of domestic violence and spousal murder in Sistan and Baluchestan. *Women in Development and Politics*, 2(2), 39. (In Persian)
- Moradi, A., Zamani, T., & Kazemi, A. (2013). *Movies and difference: A semiotic study of the movie "Aroos-e-Atash" (The Bride of Fire)*. *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 1(4), 131–153. <https://doi.org/10.22059/jisr.2013.36573>. (In Persian)
- Munir, M. D., Badghisi, W., Salehi, A., & Kaveh, A. A. (2008). *Domestic violence: Factors and strategies to counter it* [Electronic book]. Tebyan Cultural and Information Institute. (In Persian)
- Propp, V. (1928/1968). *Morphology of the Folk-Tale*. Trans. Laurence Scott. Austin: U of Texas.
- Saussure, Ferdinand de. (1916). *Course in General Linguistics*. Edited by Charles Bally and Albert Sechehaye, translated by Wade Baskin. London: Fontana Press.

زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی

سال ۹، شماره ۲، پیاپی ۱۵ (بایز و زمستان ۱۴۰۳) شماره صفحات: ۶۷ - ۸۲

تحلیل تلفیقی بازنمایی خشونت در سریال‌های شبکه نمایش خانگی با استفاده از رویکردهای بارت (۱۹۶۸)، فیسک (۲۰۰۵) و فرکلاف (۲۰۰۳)

حسین بازوبندی^{۱*}، احسان محمدی^۲، محمد حسن‌شاهی راویز^۳

۱. استادیار زبان‌شناسی، دانشگاه ولی عصر «عج»، رفسنجان، ایران

۲. کارشناس ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه ولی عصر «عج»، رفسنجان، ایران

۳. دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

این پژوهش به بررسی بازنمایی خشونت در سریال‌های شبکه نمایش خانگی ایران می‌پردازد و از چارچوب تلفیقی نشانه‌شناسی جان فیسک (۲۰۰۵) و رولان بارت (۱۹۶۸) همراه با تحلیل گفتمان انتقادی نورمن فرکلاف (۲۰۰۳) بهره می‌گیرد. در این مطالعه، هفت سریال شامل «پوست‌شیر»، «یاغی»، «قورباغه»، «زخم‌کاری»، «تهنگ‌آبی»، «می‌خواهم زنده بمانم» و «سیاوش» از منظر میزان و تنوع خشونت مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که خشونت کلامی با ۳۹٫۴٪ بیشترین فراوانی را در نماهای تحلیل‌شده دارد و این موضوع در سریال‌هایی مانند «تهنگ‌آبی» و «زخم‌کاری» به وضوح قابل مشاهده است. خشونت در این سریال‌ها نه تنها به عنوان پدیده‌ای فیزیکی و فردی، بلکه به عنوان یک پیام اجتماعی و فرهنگی نیز مطرح شده است. در سطح توصیف، سازندگان سریال‌ها از شیوه‌های مختلفی مانند انتخاب واژگان خاص، ویژگی‌های دستوری و ساخت‌های متنی پیچیده برای بازنمایی خشونت استفاده کرده‌اند. در سطح تفسیر و تبیین، خشونت به عنوان ابزاری برای نقد اجتماعی و بررسی روابط قدرت، هویت و روان‌شناسی شخصیت‌ها مطرح شده است. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی، فصل اول سریال‌های شبکه نمایش خانگی را بر اساس نشانه‌شناسی فیسک و بارت و تحلیل گفتمان فرکلاف بررسی می‌کند. این پژوهش ضمن ارائه بینشی عمیق درباره نقش خشونت در تولید معنا و پیشبرد داستان، به تحلیل دقیق عناصر بصری، صوتی و روایی در بازنمایی خشونت می‌پردازد و نشان می‌دهد که شبکه نمایش خانگی نه تنها بازتاب‌دهنده برخی از نیازها و دغدغه‌های اجتماعی است، بلکه در شکل‌دهی و بازتولید گفتمان‌های فرهنگی و اجتماعی نیز نقش مهمی ایفا می‌کند.

واژه‌های کلیدی:

بازنمایی خشونت

نشانه‌شناسی

شبکه نمایش خانگی

تحلیل گفتمان انتقادی

گفتمان اجتماعی

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۴ اسفندماه ۱۴۰۳

پذیرش: ۶ اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۴

* آدرس ایمیل نویسنده مسئول: bazoubandi.h@vru.ac.ir

۱. مقدمه

در عصر حاضر، مفهوم بازنمایی به عنوان یکی از محورهای اصلی در مطالعات فرهنگی و رسانه‌ای مطرح است. بازنمایی، فرآیند معناسازی از طریق به‌کارگیری نشانه‌ها و مفاهیم است که زبان، فرهنگ و معنا را به هم پیوند می‌دهد. به عبارت دیگر، بازنمایی به ما کمک می‌کند تا از طریق نشانه‌ها و نمادها، جهان اطراف خود را درک کنیم و معنا ببخشیم. همان‌طور که سوسور^۱ در کتاب خود بیان می‌کند، زبان نظامی از نشانه‌هاست که افکار را بیان می‌کند و به عنوان ابزاری برای برقراری ارتباط در جامعه عمل می‌کند (سوسور، ۱۹۱۶: ۴). این مفهوم نه تنها در حوزه زبان‌شناسی، بلکه در حوزه‌های گسترده‌تری از جمله نشانه‌شناسی، تحلیل رسانه‌ای و مطالعات فرهنگی نیز کاربرد فراوانی یافته است.

با گسترش نظریه‌های نشانه‌شناسی، به‌ویژه با تلاش‌های متفکرانی چون بارت^۲، حوزه نشانه‌شناسی از مرزهای زبان‌شناسی فراتر رفته و به ابزاری قدرتمند برای تحلیل متون و گفتمان‌های چندوجهی تبدیل شده است. بارت (۱۹۷۸) در آثار خود، به‌ویژه در کتاب نشانه‌شناسی^۳ (۱۹۵۷)، نشان داد که چگونه نشانه‌ها^۴ در رسانه‌ها و فرهنگ عامه به کار گرفته می‌شوند و ارزش‌ها و ایدئولوژی‌های اجتماعی را بازتولید می‌کنند. این رویکرد، مسیر گسترش تحلیل‌های انتقادی و کارکردی در مطالعات رسانه را هموار کرد و به بررسی تعامل میان مخاطبان و ژانرهای رسانه‌ای پرداخت (دانسی، ۱۳۹۶: ۴۹).

در این میان، شبکه نمایش خانگی به عنوان یکی از مهم‌ترین سکوهای رسانه‌ای در ایران، نقش برجسته‌ای در شکل‌دهی به فرهنگ و هویت اجتماعی ایفا می‌کند (دهقانی، ۱۴۰۲؛ محمودی و ملک‌پایین، ۱۴۰۳). این شبکه با عرضه فیلم‌ها، سریال‌ها و برنامه‌های مختلف، فرصتی برای بهبود رژیم مصرف رسانه‌ای ایجاد کرده است؛ اما در عین حال، امکان ایجاد تأثیرات نامطلوب نیز در آنها وجود دارد. از جمله مشکلاتی که در این حوزه به چشم می‌خورد، ترویج خشونت در سریال‌های ایرانی است (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۹). خشونت به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی در جذب مخاطب، به‌ویژه در قالب خشونت کلامی و نمادین، به صورت گسترده‌ای در این سریال‌ها به نمایش درمی‌آید. این نوع خشونت، که شامل توهین، تحقیر، تهمت و برچسب‌زنی می‌شود، زمینه‌ساز خشونت‌های فیزیکی و رفتارهای ضداجتماعی در روابط بین‌فردی است (مارکوس، ۱۳۹۱: ۱۱).

خشونت نه تنها به عنوان یک پدیده فیزیکی، بلکه به عنوان یک پدیده نمادین و فرهنگی نیز مطرح است که تحت تأثیر هنجارها و ساختارهای اجتماعی شکل می‌گیرد. بوردیو^۵ ([1] ۱۹۸۶) در نظریه خود به خشونت نمادین^۶ اشاره می‌کند که از طریق زبان و گفتار ظاهر می‌شود و تأثیر عمیقی بر شخصیت و رفتار افراد دارد. این نوع خشونت، که غالباً به صورت پنهان و غیرمستقیم عمل می‌کند، در جوامع مدرن به‌ویژه در رسانه‌ها و گفتمان‌های عمومی، نقش مهمی ایفا می‌کند.

داوود منیر و همکاران (۱۳۸۸: ۱۵) خشونت در روابط خانوادگی را چهار نوع اصلی تقسیم کرده‌اند: خشونت فیزیکی شامل اقدامات جسمانی مانند ضرب و شتم است که به آسیب‌های جسمی منجر می‌شود. خشونت روانی-کلامی با رفتارهایی چون توهین و تحقیر به روان فرد آسیب می‌زند و تأثیرات منفی بلندمدت دارد. خشونت نمادین غیرمستقیم از طریق هنجارهای اجتماعی اعمال می‌شود، مانند اجبار به انجام وظایف خاص یا تأکید بر نقش‌های جنسیتی. خشونت اجتماعی فرد را از مشارکت

^۱. Saussure

^۲. R. Barthes

^۳. Mythologies

^۴. myths

^۵. P. Bourdieu

^۶. Symbolic Violence

در فعالیت‌های اجتماعی یا ارتباط با دیگران محدود می‌کند. این انواع خشونت تأثیرات گسترده‌ای بر زندگی فردی و اجتماعی افراد دارند و در رسانه‌ها نیز به شکل برجسته مشاهده می‌شوند.

با توجه به اهمیت موضوع خشونت در گفتمان‌های چندوجهی و ضرورت درک شیوه‌های بازنمایی آن، پژوهش حاضر به بررسی بازنمایی خشونت در سریال‌های ایرانی شبکه نمایش خانگی می‌پردازد. در این راستا، هفت سریال انتخاب شده‌اند که از نظر میزان و تنوع خشونت، نمونه‌های مناسبی برای تحلیل هستند. این پژوهش با تلفیق الگوهای نشانه‌شناسی فیسک^۱ (۲۰۰۵) و بارت (۱۹۶۸) و رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف^۲ (۲۰۰۳)، به بررسی دقیق‌تر این پدیده می‌پردازد. نتایج این پژوهش نه تنها به درک بهتر زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی مرتبط با خشونت کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به عنوان راهنمایی برای مقابله با این پدیده در جامعه ایران مورد استفاده قرار گیرد.

این پژوهش با بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی، فصل اول سریال‌های پیکره مورد نظر در شبکه نمایش خانگی را با به‌کارگیری رویکردهای نشانه‌شناسی فیسک (۲۰۰۵) و بارت (۱۹۶۸)، همچنین الگوی تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (۲۰۰۳)، مورد بررسی دقیق قرار می‌دهد.

۲. پیشینه پژوهش

در دنیای مدرن امروز، رسانه‌ها به عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی در شکل‌دهی به هویت فردی و اجتماعی عمل می‌کنند. تولیدات رسانه‌ای، به‌ویژه سریال‌ها و فیلم‌ها، نه تنها بازتاب‌دهنده‌ی نگرش‌ها و ارزش‌های جامعه هستند، بلکه به عنوان ابزاری برای بازتولید یا به چالش کشیدن قدرت و ایدئولوژی‌ها عمل می‌کنند (مرادی و همکاران، ۱۳۹۱). از این رو، بررسی نحوه‌ی بازنمایی خشونت در این محصولات فرهنگی، به‌ویژه در سریال‌های شبکه نمایش خانگی ایران، اهمیت ویژه‌ای دارد. این بخش به بررسی پیشینه پژوهش‌های مرتبط با موضوع حاضر می‌پردازد، با تأکید بر تحلیل تلفیقی و ترکیبی از دیدگاه‌های نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان انتقادی.

پژوهش‌های متعددی در داخل و خارج از ایران به بررسی بازنمایی خشونت از منظر نشانه‌شناسی پرداخته‌اند. در این زمینه، آثاری مانند خالق پناه (۱۳۸۷) و مجیدی و اسکندری (۱۳۹۵) در ایران، و مطالعاتی مانند کتاب ریخت‌شناسی قصه‌های پریان^۳ پراپ^۴ (۱۹۲۸) و زیبایی‌شناسی خشونت در سینمای معاصر^۵ (جانسون، ۲۰۱۰) در خارج از کشور، نقش نشانه‌ها و نمادها را در بازنمایی خشونت تحلیل کرده‌اند. این پژوهش‌ها نشان می‌دهند که خشونت اغلب از طریق ترکیب نشانه‌های بصری، روایی و زبانی به تصویر کشیده می‌شود و معانی لایه‌لایه‌ای را منتقل می‌کند.

به عنوان مثال، در پژوهشی که توسط حسینی و دنیوی (۱۳۹۵) انجام شد، فیلم‌نامه‌ی آژانس شیشه‌ای از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی تحلیل شد. آن‌ها با استفاده از ابزارهایی مانند فرانش اندیشگانی و قطب‌بندی «خود» و «دیگری»، نشان دادند که

^۱ J. Fiske

^۲ N. Fairclough

^۳ Morphology of the Folk-Tale

^۴ Propp

^۵ The Aestheticization of Violence in Contemporary Cinema

6

خشونت در این فیلم‌نامه چگونه از طریق فرایندهای مادی و رابطه‌ای به تصویر کشیده شده است. این نوع تحلیل‌ها به درک عمیق‌تری از نحوه استفاده از نشانه‌ها برای ایجاد معانی خاص کمک می‌کند.

در سطح بین‌المللی نیز، محققانی مانند فیسک (۲۰۰۵) و بارت (۱۹۷۲) به بررسی نقش نشانه‌ها در سینما پرداخته‌اند. فیسک در کتاب نشانه‌شناسی و سینما توضیح می‌دهد که چگونه نشانه‌ها می‌توانند معانی پیچیده‌ای از جمله خشونت را به مخاطبان منتقل کنند. این دیدگاه‌ها، به‌ویژه در ترکیب با فرهنگ ایرانی، می‌توانند به تحلیل دقیق‌تری از بازنمایی خشونت در سریال‌های ایرانی منجر شوند.

تحلیل گفتمان انتقادی به بررسی چگونگی شکل‌گیری و تأثیرگذاری گفتمان‌های قدرت و ایدئولوژی در تولیدات رسانه‌ای می‌پردازد. در این زمینه، پژوهش‌هایی مانند مقاله معظمی (۱۳۸۳) درباره جرم‌شناسی خشونت خانگی و تحقیقات فرکلاف (۲۰۰۳) در حوزه‌ی گفتمان و قدرت، نقش رسانه‌ها را در بازتولید خشونت و نابرابری‌های اجتماعی نشان می‌دهند. نتایج پژوهش حاکی از وجود رابطه معنادار میان خشونت مردان علیه همسران و عواملی نظیر پایین بودن سطح تحصیلات، سابقه مواجهه با خشونت در خانواده پدری و اعتیاد است. در این جامعه، زنان تحت تأثیر وابستگی اقتصادی، ترس از محرومیت از حق حضانت فرزندان و الزامات هنجاری فرهنگ سنتی، علیرغم ناخشنودی از رابطه زناشویی، خشونت خانگی را تحمل می‌کنند. افزون بر این، ساختارهای مردسالارانه نهادهای قانونی موجب شده است تا اکثر قربانیان از پیگیری حقوقی موارد همسرآزاری خودداری کنند. در ایران، پژوهش‌هایی مانند تحلیل آفاگل‌زاده (۱۳۹۹) به بررسی راهبردهای زبانی در بازنمایی خشونت در فیلم‌های سینمایی پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها نشان می‌دهند که عواملی مانند خیانت، اعتیاد و مشکلات اجتماعی می‌توانند به عنوان پیش‌شرط‌های وقوع خشونت زبانی در نظر گرفته شوند. در پژوهش‌های انجام شده در خارج کشور نیز، مطالعاتی مانند لوو^۱ و ساندرز^۲ (۲۰۲۲) به بررسی خشونت جنسی و نقش فرهنگ و پدرسالاری در ایجاد و تداوم این نوع خشونت‌ها پرداخته‌اند.

یکی از نوآوری‌های پژوهش حاضر، ترکیب دو رویکرد نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان انتقادی است. این ترکیب به ما اجازه می‌دهد تا خشونت را نه تنها به عنوان یک پدیده‌ی نشانه‌شناختی، بلکه به عنوان یک گفتمان اجتماعی و ایدئولوژیک تحلیل کنیم. به عنوان مثال، در پژوهشی که توسط خانلو و بشیر (۱۴۰۳) انجام شد، بازنمایی سینمایی بافت سیاسی ایران در فیلم آژانس شیشه‌ای از طریق تحلیل گفتمان‌های رقیب بررسی شد. این نوع تحلیل‌ها نشان می‌دهند که چگونه خشونت می‌تواند در قالب گفتمان‌های مختلف به تصویر کشیده شود و نقش مهمی در تثبیت یا به چالش کشیدن قدرت ایفا کند.

پیشینه‌ی پژوهش‌های موجود نشان می‌دهد که بازنمایی خشونت در تولیدات رسانه‌ای، به‌ویژه سریال‌های شبکه نمایش خانگی ایران، از طریق ترکیب نشانه‌ها و گفتمان‌ها صورت می‌گیرد. این پژوهش‌ها، اگرچه به صورت جداگانه به بررسی نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان انتقادی پرداخته‌اند، اما ترکیب این دو رویکرد در یک چارچوب واحد، نوآوری اصلی پژوهش حاضر است. این رویکرد تلفیقی به ما امکان می‌دهد تا به درک عمیق‌تری از نحوه بازنمایی خشونت در سریال‌های ایرانی دست یابیم و نقش آن را در شکل‌دهی به نگرش‌ها و ارزش‌های اجتماعی بررسی کنیم.

علاوه بر این، پژوهش‌هایی مانند محمودی بختیاری و سلیمیان (۱۳۹۵) به تحلیل الگوهای زبانی در خشونت کلامی و نقش آن در مؤلفه‌های کلام دراماتیک پرداخته‌اند. این مطالعه بر اهمیت نقش ساختاری و فرهنگی زبان در شکل‌گیری و تثبیت

^۱. J. Low

^۲. T. Sanders

روابط قدرت میان گروه‌های اجتماعی تأکید دارد. نتایج نشان می‌دهد که زبان می‌تواند به عنوان ابزاری ایدئولوژیک عمل کند و در گفتمان قدرت، از طریق حمله به سوژه، خشونت را به نمایش بگذارد و قدرت را تثبیت کند. با توجه به این پیشینه، پژوهش حاضر با ترکیب دیدگاه‌های نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان انتقادی، به بررسی بازنمایی خشونت در سریال‌های شبکه نمایش خانگی می‌پردازد. این رویکرد تلفیقی نه تنها به درک بهتری از نحوه بازنمایی خشونت کمک می‌کند، بلکه به تحلیل عمیق‌تری از تأثیرات اجتماعی و فرهنگی آن منجر می‌شود.

۳. چارچوب نظری پژوهش

بازنمایی به عنوان فرآیندی فعال و پویا، نقش محوری در تولید معنا در متون رسانه‌ای ایفا می‌کند. این مفهوم که در مطالعات فرهنگی و ارتباطات به عنوان پلی میان واقعیت و درک اجتماعی عمل می‌نماید، نه تنها بازتاب‌دهنده ساختارهای فرهنگی است، بلکه خود در شکل‌دهی به این ساختارها مؤثر است (هال^۱، ۱۹۹۷). در این پژوهش، بازنمایی خشونت در سریال‌های شبکه نمایش خانگی از طریق ترکیب نظریه‌های نشانه‌شناسی فیسک (۲۰۰۵) و بارت (۱۹۶۸) و تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (۲۰۰۳) مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳-۱. نشانه‌شناسی رولان بارت

نشانه‌شناسی بارت که در کتاب *نشانه‌شناسی* (۱۹۵۷) و *نشانه‌شناسی و سینما* (۱۹۶۸) مطرح شده، بر تحلیل لایه‌های معنایی پنهان در متون تأکید دارد. بارت (۱۹۶۸: ۴۵) نشانه را به عنوان واحدی دو وجهی شامل دال (شکل مادی نشانه) و مدلول (مفهوم انتزاعی) تعریف می‌کند که از طریق قراردادهای اجتماعی و فرهنگی معنا می‌یابد. او خشونت را نه تنها به عنوان یک پدیده فیزیکی، بلکه به مثابه نشانه‌ای می‌بیند که از طریق رمزگان‌های اجتماعی و نمادین در رسانه‌ها بازتولید می‌شود. بارت پنج رمزگان^۲ اصلی را در تحلیل متون معرفی می‌کند:

۱. رمزگان هرمنوتیکی^۳: که از طریق ایجاد معنا یا پرسش‌های بدون پاسخ، تنش و تعلیق را در مخاطب تحریک می‌کند (مانند صحنه‌های مبهم خشونت در سریال‌هایی چون «تهنگ آبی»).
۲. رمزگان کنشی^۴: شامل اعمال و رویدادهای داستانی که پیشبرد فیلم‌نامه را تسهیل می‌کنند (مثلاً خشونت فیزیکی در زخم کاری که به عنوان محرکی برای تحول شخصیت‌ها عمل می‌کند).
۳. رمزگان فرهنگی^۵: که به انتقال ارزش‌ها و باورهای جامعه از طریق نمادها می‌پردازد (همچون استفاده از لباس‌ها یا فضاهای خاص برای نشان دادن خشونت نمادین).
۴. رمزگان نمادین^۶: که از طریق تضادهای معنایی (مانند برتری جنسیتی یا طبقاتی) خشونت را در قالب نمادها نمایان می‌سازد.

1. S. Hall

2. code

3. Hermeneutic Code

4. Proairetic Code

5. Cultural Code

6. Symbolic Code

۵. رمزگان معنایی^۱: که به تفسیر ویژگی‌های شخصیت‌ها و موقعیت‌های اجتماعی می‌پردازد (برای مثال تحلیل گفتارهای توهین‌آمیز در «یاغی» به عنوان نشانه‌ای از قدرت و اقتدار).

۳-۲. نشانه‌شناسی فیسک (۲۰۰۵)

فیسک (۲۰۰۵) نیز در رویکرد سه‌سطحی خود، نشانه‌ها را در سه لایه تحلیل می‌کند:

۱. سطح نشانه‌ها: که شامل تحلیل عناصر بصری، صوتی و زبانی به عنوان واحدهای پایه‌ای معناست. فیسک (۲۰۰۵: ۷۲) معتقد است خشونت کلامی در سریال‌ها از طریق دال‌های زبانی (مثلاً الفاظ توهین‌آمیز) و مدلول‌های اجتماعی (همچون نابرابری جنسیتی) شکل می‌گیرد.

۲. سطح رمزگان‌ها: که در آن نشانه‌ها در قالب نظام‌های معنایی ترکیب می‌شوند. فیسک (۲۰۰۵: ۸۹) رمزگان‌ها را به سه دسته تقسیم می‌کند:

- رمزگان فنی: شامل کاربرد عناصر سینمایی مانند کادر، نورپردازی، و موسیقی برای تشدید اثر خشونت (مانند استفاده از کادرهای تنگ در صحنه‌های تنش‌زا در «پوست‌شیر»).
- رمزگان اجتماعی: که از طریق نمایش رفتارهای خشونت‌آمیز در چارچوب هنجارهای جامعه (همچون خشونت نمادین در روابط خانوادگی) عمل می‌کند.
- رمزگان ایدئولوژیک: که خشونت را به عنوان ابزاری برای تثبیت یا چالش کشیدن ایدئولوژی‌ها مطرح می‌سازد (برای مثال توجیه خشونت مردانه در «سیاوش» به عنوان بازتابی از نظام پدرسالارانه).

۳. سطح ایدئولوژی‌ها: که در آن معانی نهایی تحت تأثیر ساختارهای قدرت و ارزش‌های غالب جامعه شکل می‌گیرند (بارت، ۱۹۶۸: ۱۱۲).

در این رویکرد، فیسک (۲۰۰۵) نشانه‌ها را به‌طور نظام‌مند و در تعامل با یکدیگر بررسی می‌کند تا معنای پیچیده‌تری از رسانه‌ها و فرهنگ غالب استخراج کند. در سطح اول، فیسک (۲۰۰۵) نشانه‌ها را به عنوان واحدهای پایه‌ای معنا بررسی می‌کند. این نشانه‌ها شامل عناصر بصری، صوتی و زبانی هستند که معنای خاصی را ایجاد می‌کنند. در یک صحنه از فیلم، این سطح به بررسی اجزای جزئی مانند کلمات، صداها، حرکات دوربین و نورپردازی می‌پردازد. فیسک (۲۰۰۵) توضیح می‌دهد که خشونت کلامی در رسانه‌ها از طریق دال‌های زبانی و مدلول‌های اجتماعی انتقال می‌یابد، یعنی یک کلمه یا تصویر می‌تواند پیام‌های خشونت یا تبعیض را منتقل کند. این نشانه‌ها اولین مرحله در تولید معنا هستند.

در سطح دوم، فیسک (۲۰۰۵) رمزگان‌ها را بررسی می‌کند. رمزگان‌ها سیستم‌های معنایی هستند که از ترکیب چندین نشانه به وجود می‌آیند. فیسک (۲۰۰۵) رمزگان‌ها را به سه دسته تقسیم می‌کند: رمزگان فنی به تکنیک‌های سینمایی و بصری اشاره دارد که برای تشدید تأثیر مفاهیمی مانند خشونت استفاده می‌شوند. مثلاً نوع کادر، نورپردازی و موسیقی می‌تواند برای ایجاد تنش به کار رود. رمزگان اجتماعی از رفتارهای خشونت‌آمیز در چارچوب هنجارهای اجتماعی استفاده می‌کند. خشونت در رسانه‌ها معمولاً در قالب روابط اجتماعی و خانوادگی نشان داده می‌شود و پیام‌هایی دربارهٔ "چه چیزی طبیعی" منتقل می‌کند.

^۱ . Semantic Code

رمزگان ایدئولوژیک ارتباط خشونت با ایدئولوژی‌های غالب را بررسی می‌کند. رسانه‌ها از خشونت برای نمایش و تقویت ایدئولوژی‌های خاص استفاده می‌کنند که می‌تواند به‌طور غیرمستقیم از نظام‌های نابرابر حمایت کند.

در سطح سوم، فیسک (۲۰۰۵) ساختارهای قدرت و ایدئولوژی‌های غالب در جامعه را بررسی می‌کند. در این سطح، معناها تحت تأثیر ساختارهای قدرت جامعه قرار می‌گیرند. فیسک معتقد است رسانه‌ها نه تنها جامعه را منعکس می‌کنند، بلکه ساختارهای اجتماعی و ایدئولوژیک را بازتولید می‌کنند. رسانه‌ها ارزش‌هایی را منعکس می‌کنند که با قدرت‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مرتبط هستند و می‌توانند خشونت را به عنوان ابزاری برای حفظ نظم اجتماعی نمایش دهند. در تحلیل‌های فیسک، رسانه‌ها ابزارهایی برای تثبیت یا چالش ایدئولوژی‌های غالب هستند و در فرآیند بازتولید معانی و باورهای فرهنگی تأثیرگذارند.

در نهایت، تحلیل فیسک (۱۹۹۵؛ ۲۰۰۵) به مخاطبان امکان می‌دهد رسانه‌ها را نه به عنوان نمایش واقعیت‌های بی‌طرف، بلکه ساختارهایی که معانی خاصی را تولید می‌کنند، درک کنند. این تحلیل‌ها به نقد نحوه تولید معنا در رسانه‌ها کمک کرده و می‌تواند نگرش‌های جامعه نسبت به پدیده‌هایی چون خشونت، جنسیت و روابط اجتماعی را تغییر دهد.

۳-۳. تحلیل گفتمان انتقادی

تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (۲۰۰۳) نیز به عنوان مکملی برای این رویکردها، نقش زبان را در بازتولید گفتمان‌های قدرت محور می‌کند. فرکلاف (۲۰۰۳؛ ۴۷) گفتمان را نه تنها بازتاب واقعیت، بلکه سازنده آن می‌داند و تحلیل آن را در سه سطح اصلی مطرح می‌سازد:

۱. سطح توصیف: که در آن ساختارهای زبانی و بصری خشونت (مانند تکرار جملات تحقیرآمیز در «می‌خواهم زنده بمانم») مورد بررسی قرار می‌گیرند.

۲. سطح تفسیر: تحلیل تأثیر بافت اجتماعی بر درک مخاطب از خشونت (همچون ارتباط خشونت کلامی با هنجارهای فرهنگی در «هورباغه»).

۳. سطح تبیین: که به ارتباط گفتمان خشونت با ساختارهای نهادی و ایدئولوژیک (مثلاً توجه خشونت علیه زنان در *آژانس شیشه‌ای*) پرداخته و نقش رسانه‌ها را در مشروعیت‌بخشی به این پدیده آشکار می‌کند.

ترکیب این رویکردها نشان می‌دهد که خشونت در سریال‌های نمایش خانگی نه تنها پدیده‌ای فیزیکی، بلکه گفتمانی چندوجهی است که از طریق رمزگان‌های فنی، اجتماعی و ایدئولوژیک معنا می‌یابد. به عنوان مثال، در سریال *زخم کاری*، خشونت کلامی نه تنها به عنوان رفتار فردی نمایش داده می‌شود، بلکه از طریق رمزگان نمادین (مانند فضای بسته و تاریک صحنه‌ها) به عنوان نشانه‌ای از سرکوب نظامی مطرح می‌گردد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۲). این تحلیل تلفیقی به درک عمیق‌تری از نحوه استفاده از خشونت به عنوان ابزاری برای نقد یا تثبیت نابرابری‌های اجتماعی دست می‌یابد و امکان بررسی پیامدهای روانی و فرهنگی آن را فراهم می‌کند (داوود منیر و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۵).

۳-۴- روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش با رویکرد توصیفی-تحلیلی و روش کتابخانه‌ای، به بررسی بازنمایی خشونت در هفت سریال شاخص شبکه نمایش خانگی ایران («پوست شیر»، «یاغی»، «قورباغه»، «زخم کاری»، «نهنگ آبی»، «می‌خواهم زنده بمانم»، و «سیاوش») می‌پردازد. جامعه آماری شامل ۱۲۶ قسمت از فصل اول این سریال‌هاست که در مجموع ۵۹۸۴ دقیقه محتوای تصویری را تشکیل می‌دهند. فرآیند گردآوری داده‌ها به صورت مشاهده مستقیم و بازبینی دقیق بوده است و محققان با صرف زمان قابل توجه، هر قسمت را چندین مرتبه بازبینی کرده و ۴۸۵ نمای خشونت‌آمیز را استخراج و کدگذاری کردند. پژوهشگران با مشاهده کامل تمامی قسمت‌ها، ۴۸۵ نمای خشونت‌آمیز را بر اساس شاخص‌های خشونت فیزیکی، روانی، کلامی، و اجتماعی شناسایی کردند. این فرآیند با توجه به حجم گسترده داده‌ها و نیاز به تحلیل دقیق نماها، زمان‌بر و مبتنی بر بررسی مکرر صحنه‌ها بود.

واحد تحلیل در این پژوهش، «نما^۱» به عنوان کوچک‌ترین جزء فنی حاوی خشونت انتخاب شد تا امکان بررسی مؤلفه‌های بصری (مانند زاویه دوربین و ترکیب‌بندی) فراهم گردد. داده‌ها با استفاده از سه چارچوب نظری تحلیل شدند:

۱. نشانه‌شناسی روایی بارت (۱۹۶۸) (با تمرکز بر ۵ رمزگان) برای کشف لایه‌های معناساز خشونت در روایت.
۲. مدل سه‌سطحی فیسک (۲۰۰۵) در سطوح اجتماعی، فنی، و ایدئولوژیک (با ادغام سطح هرمنوتیک بارت و ایدئولوژیک فیسک) برای فهم ارتباط خشونت با بافت فرهنگی.
۳. تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (۲۰۰۳) در سه مرحله توصیف، تفسیر، و تبیین، جهت کشف قدرت و ایدئولوژی نهفته در گفتمان خشونت.

از نظر آماری، میانگین خشونت در سریال‌ها ۶۹ نما به ازای هر سریال (در مجموع ۴۸۵ نما) و یک نما در هر ۱۲ دقیقه محاسبه شد. به عنوان مثال، «نهنگ آبی» با ۱۰۵ نما (۲۱,۱۳٪ از کل) بیشترین و «پوست شیر» با ۴۰ نما (۸,۰۵٪) کمترین خشونت را داشتند. توزیع زمانی خشونت نیز نشان داد سریال‌های طولانی‌تر مانند «یاغی» (۹۸۰ دقیقه) با وجود زمان بیشتر، لزوماً تراکم خشونت بالاتری نداشتند، بلکه محتوای ژانر و روایت، تعیین‌کننده اصلی بود. برای نمونه، در «قورباغه» (۶۷ نما) هر ۱۰ دقیقه یک نما و در «سیاوش» (۶۱ نما) هر ۱۳ دقیقه یک نمای خشونت ثبت شد. در نهایت، به دلیل محدودیت حجم، تحلیل کیفی بر سه نمونه متمرکز شد تا عمق استدلال‌ها حفظ گردد.

جدول ۱.

مدت زمان همه سریال‌ها به تفکیک

نام سریال	تعداد قسمت‌ها	کل زمان (دقیقه)
پوست شیر	۸	۴۵۵
زخم کاری	۱۵	۸۳۰
قورباغه	۱۵	۶۷۹
یاغی	۲۰	۹۸۰
می‌خواهم زنده بمانم	۲۰	۸۸۰
سیاوش	۱۸	۸۲۰
نهنگ آبی	۳۰	۱۳۴۰

^۱ نما، پلان (به فرانسوی: plan) یا شات (به انگلیسی: shot)، کوچک‌ترین جزء معنایی در زبان فیلم است. نما را با کلمه در متن مقایسه می‌کنند.

۴. تحلیل داده‌ها

۴-۱. تحلیل کمی خشونت

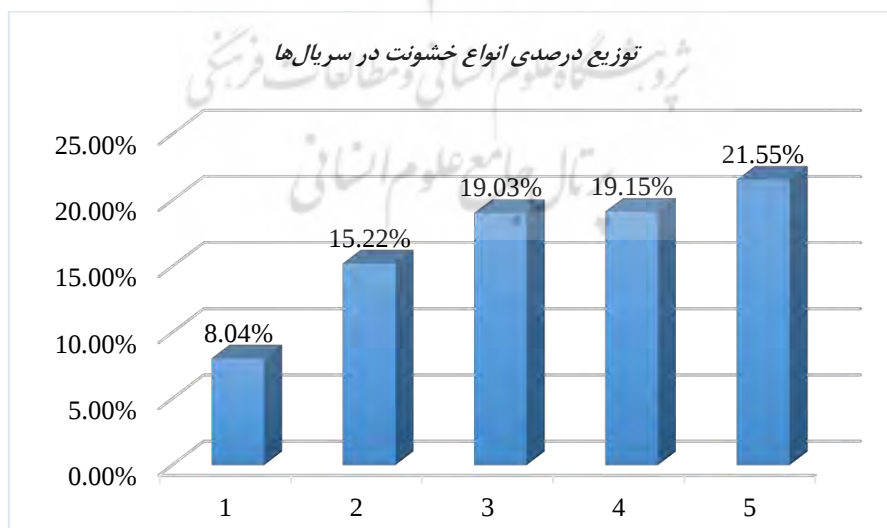
داده‌های استخراج‌شده از هفت سریال منتخب (پوست‌شیر، یاعی، قورباغه، زخم‌کاری، نهنگ‌آبی، می‌خواهم زنده بمانم، سیاوش) نشان می‌دهد که خشونت کلامی با ۳۹,۴٪ بیشترین فراوانی را در پیکره پژوهش دارد، در حالی که خشونت اجتماعی با ۸,۰۴٪ کمترین حضور را داراست (جدول ۱). این توزیع نشان‌دهنده این است که تولیدکنندگان سریال‌ها بیشتر از خشونت کلامی به عنوان ابزاری مؤثر برای ایجاد تنش و تعامل میان شخصیت‌ها استفاده می‌کنند. برای نمونه، در سریال «نهنگ‌آبی»، ۵۸,۳٪ صحنه‌های خشونت از نوع کلامی است که اغلب در قالب توهین و تحقیر به زنان به تصویر کشیده می‌شود. این یافته با نتایج پژوهش قره‌داغی و همکاران (۱۴۰۱) همخوانی دارد که خشونت نمادین را نتیجه ساختارهای قدرت‌محور در جامعه ایران می‌دانند.

جدول ۲.

توزیع درصدی انواع خشونت در سریال‌های منتخب

نوع خشونت	تعداد کل نماها	درصد کل
۱. اجتماعی	۴۷	۸,۰۴٪
۲. نمادین	۸۹	۱۵,۲۲٪
۳. فیزیکی	۱۱۱	۱۹,۰۳٪
۴. روانی	۱۱۲	۱۹,۱۵٪
۵. کلامی	۱۲۶	۲۱,۵۵٪
جمع	۴۸۵	۱۰۰٪

شکل ۱. این نتایج را به شکل واضح‌تری نشان می‌دهد.

شکل ۱.

درصد کل خشونت در سریال‌ها

جدول ۳.

آمار اختصاصی هر سریال

نام سریال	درصد از کل خشونت	میانگین زمانی هر نما
پوست شیر	۸,۰۵٪	هر ۱۱ دقیقه
زخم کاری	۱۳,۶۱٪	هر ۱۲ دقیقه
قورباغه	۱۳,۸۱٪	هر ۱۰ دقیقه
یاغی	۱۶,۲۹٪	هر ۱۲ دقیقه
می‌خواهم زنده بمانم	۱۳,۸۱٪	هر ۱۳ دقیقه
سیاوش	۱۲,۵۸٪	هر ۱۳ دقیقه
نهنگ آبی	۲۱,۱۳٪	هر ۱۳ دقیقه

۴-۲. تحلیل کیفی

داده‌ها از طریق ترکیب رویکردهای نشانه‌شناسی بارت (۱۹۶۸)، فیسک (۲۰۰۵) و تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (۲۰۰۳) مورد بررسی قرار گرفته‌اند. این رویکرد تلفیقی امکان تحلیل لایه‌لایه خشونت را در ابعاد نشانه‌ای، رمزگانی و ایدئولوژیک فراهم می‌کند. قابل ذکر است که به دلیل محدودیت حجم و تعداد واژگان مقاله، با وجود پیکره بزرگی که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته‌است، به ذکر نمونه‌های از چند سریال برای روشن شدن بحث اکتفا می‌شود.

۴-۲-۱. نشانه‌شناسی رولان بارت

بر اساس پنج رمزگان مطرح‌شده توسط بارت، خشونت در سریال‌ها به شیوه‌های گوناگونی بازنمایی می‌شود:

۱. **رمزگان هرمنوتیکی:** در «زخم کاری»، صحنه‌هایی از خشونت فیزیکی ناقص یا مبهم نمایش داده می‌شود که مخاطب را به تفسیر مشارکتی وا می‌دارد. برای مثال، ضربه زدن به دیوار به جای نمایش مستقیم خشونت علیه زن، تنش را بدون وارد کردن آسیب تصویری به حداکثر می‌رساند.
۲. **رمزگان کنشی:** در «پوست شیر»، خشونت فیزیکی (شکستن شیشه) به عنوان محرکی برای پیشروی داستان عمل می‌کند و تعارضات خانوادگی را تشدید می‌نماید.
۳. **رمزگان فرهنگی:** در «یاغی»، لباس سنتی شخصیت‌های مرد و زن نشان‌دهنده تفاوت‌های جنسیتی است که خشونت نمادین را توجیه می‌کند.
۴. **رمزگان نمادین:** در «نهنگ آبی»، تضاد بین کاراکترهای «خود»^۱ (مرد) و «دیگری»^۲ (زن) از طریق نمادهایی چون فضای بسته و نور تیره نمایان می‌شود.
۵. **رمزگان معنایی:** در «قورباغه»، ویژگی‌های شخصیتی مانند خودمحوری و بی‌تفاوتی به نیازهای عاطفی همسر، خشونت روانی را تسریع می‌کند.

^۱. self

^۲. other

شکل ۲.

نمایی از سریال «یاغی»

۴-۲-۲. نشانه‌شناسی فیسک

تحلیل سطحی فیسک نشان می‌دهد که خشونت در سریال‌ها از طریق ترکیب نشانه‌های فنی، اجتماعی و ایدئولوژیک معنا می‌یابد:

۱. **سطح نشانه‌ها:** در «سیاوش»، کاربرد نور سرد و کادربندی تنگ در صحنه‌های خشونت، دال‌های بصری را برای مدلول سرکوب اجتماعی^۱ تشکیل می‌دهند.

۲. **سطح رمزگان‌ها:**

- **رمزگان فنی:** در «می‌خواهم زنده بمانم»، موسیقی تند و تدوین سریع صحنه‌های خشونت، احساس تهدید را در مخاطب القا می‌کند.

- **رمزگان اجتماعی:** در «قورباغه»، گفتارهای تحقیرآمیز مادر نسبت به دخترش، نشان‌دهنده کلیشه‌های جنسیتی در جامعه ایرانی است (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۹: ۳۳).

- **رمزگان ایدئولوژیک:** در «یاغی»، خشونت مرد نسبت به زن به عنوان امری طبیعی و پذیرفته‌شده در نظام پدرسالارانه نمایش داده می‌شود.

۳. **سطح ایدئولوژی‌ها:** در «زخم‌کاری»، خشونت نمادین علیه زنان (مانند محرومیت از تصمیم‌گیری) نشان‌دهنده تثبیت ایدئولوژی جنسیتی سنتی است (قره‌داغی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۸).

۴-۲-۳. تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف

داده‌ها در چارچوب سه سطح تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (۲۰۰۳) مورد بررسی قرار گرفته‌اند:

۱. **سطح توصیف:** در «پوست‌شیر»، ساختارهای زبانی مانند جملات امری و تهدیدآمیز، همراه با عناصر بصری مانند نورپردازی، خشونت را به عنوان بخشی از روال روزانه خانواده نمایش می‌دهند.

۲. **سطح تفسیر:** در «هنگ آبی»، مخاطبان با توجه به بافت فرهنگی خود، صحنه‌های خشونت کلامی را نه تنها به عنوان رفتار فردی، بلکه نشانه‌ای از نابرابری جنسیتی تلقی می‌کنند (فرکلاف، ۲۰۰۳: ۴۷).

^۱ social suppression

۳ سطح تبیین: در «زخم کاری»، خشونت علیه زنان به عنوان ابزاری برای حفظ نظام اقتداری توسط نهادهای سنتی تحلیل می‌شود. این سطح، ارتباط مستقیم بین گفتمان خشونت و ساختارهای قدرت در جامعه را آشکار می‌سازد.

۳-۴. مثال‌های منتخب از سریال‌ها

در این بخش، به منظور تبیین دقیق‌تر موضوع مورد بررسی، تنها به اشاره و تحلیل نمونه‌های منتخب از چندین سریال پرداخته می‌شود.

۱. سریال «هنگ آبی»:

- خشونت کلامی: تحقیر مکرر زن توسط شوهر در حضور فرزندان، که از رمزگان فنی (نور سرد) و اجتماعی (تفاوت طبقاتی) استفاده می‌کند (شکل ۳).

شکل ۳.

صحنه خشونت نمادین در «هنگ آبی» - توصیف: زن در حال پذیرش سکوت در برابر تحقیر شوهر

- خشونت نمادین: محرومیت زن از مشارکت در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی، نشان‌دهنده برتری جنسیتی مرد است.

۲. سریال «زخم کاری»:

- خشونت فیزیکی: صحنه‌های ضربه زدن به اشیاء (مانند شکستن چمدان) که از رمزگان هرمنوتیکی^۱ (ایجاد تنش بدون حل) استفاده می‌کند.
- خشونت روانی: القای احساس گناه در زن از طریق جملات پرسشی تکراری توسط همسر، که به رمزگان معنایی (وابستگی عاطفی) پیوند می‌خورد.

۳. سریال «یاغی»:

- خشونت نمادین: تکیه بر نقش سنتی زن در خانه و آشپزخانه، که از طریق رمزگان فرهنگی (لباس‌های محدودکننده) معنا می‌یابد.

1. hermeneutic codes

۴-۴. بحث

با توجه به شکل (۱) و جدول (۱)، خشونت کلامی با ۲۱,۵۵٪ بیشترین فراوانی را دارد که نشان‌دهنده تأکید بر زبان به عنوان ابزاری ایدئولوژیک برای بازنمایی تنش‌های اجتماعی است (قره‌داغی و همکاران، ۱۴۰۱). خشونت روانی و فیزیکی نیز به ترتیب با ۱۹,۱۵٪ و ۱۹,۰۳٪، دومین و سومین انواع شایع خشونت را تشکیل می‌دهند. این توزیع با نظریه بارت (۱۹۶۸) درباره لایه‌های نمادین و هرمنوتیکی خشونت هم‌خوانی دارد.

جدول ۲.

تحلیل مقایسه‌ای خشونت در برخی از سریال‌ها

سریال	تعداد قسمت‌ها	شایع ترین نوع خشونت	مثال کاربرد رمزگان بارت	ارتباط با نظریه فرکلاف
پوست شیر	۸	خشونت کلامی (۳۲,۵٪)	کاربرد رمزگان فنی (نور تیره، کادر تنگ)	توصیف گفتمان قدرت در تعاملات خانوادگی
زخم کاری	۱۵	خشونت کلامی (۳۹,۴٪)	رمزگان هرمنوتیکی (معماهای بی‌پاسخ)	تبیین ایدئولوژی سنتی در نظام‌های اجتماعی
قورباغه	۱۵	خشونت کلامی (۲۸,۴٪)	رمزگان نمادین (تفاوت جنسیتی در لباس)	تفسیر نقش فرهنگ در توجیه خشونت

در «سیاوش»، خشونت روانی از طریق رمزگان نمادین (مانند نور سرد و فضای مسدود) و گفتمان ایدئولوژیک (قدرت مرد در تصمیم‌گیری برای زن) تحلیل می‌شود.

در «هنگ آبی»، خشونت روانی با استفاده از رمزگان هرمنوتیکی (معماهای بی‌پاسخ درباره تعارضات خانوادگی) و گفتمان اجتماعی (تبعیض جنسیتی) همراه است.

جدول ۳.

کاربرد رویکردهای نظری در تحلیل خشونت در برخی از سریال‌ها

سریال	نشانه شناسی بارت	نشانه شناسی فیسک	تحلیل گفتمان فرکلاف
پوست شیر	رمزگان فنی (کادر تنگ، نور تیره)	سطح نشانه‌ها (دال‌های بصری)	سطح توصیف (دیالوگ‌های تحقیرآمیز)
زخم کاری	رمزگان هرمنوتیکی (معماهای قانون)	سطح رمزگان (فرهنگی-پدرسالاری)	سطح تبیین (نقد نظام اجتماعی)
یاغی	رمزگان نمادین (تفاوت جنسیتی)	سطح ایدئولوژی (برتری مرد)	سطح تفسیر (تأثیر فرهنگ بر رفتار)
هنگ آبی	رمزگان ایدئولوژیک (تبعیض جنسیتی)	سطح رمزگان (اجتماعی-قدرت)	سطح تبیین (گفتمان قدرت در خانواده)

در «یاغی»، خشونت نمادین از طریق رمزگان نمادین بارت (تفاوت جنسیتی در لباس و نقش) و سطح رمزگان فیسک (قدرت اجتماعی مرد) تحلیل می‌شود. در زخم کاری، رمزگان هرمنوتیکی (پرسش‌های بی‌پاسخ درباره دستگیری پدر) و سطح

تبیین فرکلاف (نقد نظام اجتماعی) نقش محوری دارند. برای مثال: در پوست شیر، خشونت کلامی (۳۲,۵٪) با رمزگان فنی (نور تیره) و گفتمان اجتماعی (قدرت مرد) همراه است. در «یاغی»، خشونت روانی (۲۶,۵۸٪) از طریق رمزگان نمادین (تفاوت جنسیتی) و سطح تفسیر فرکلاف (تأثیر فرهنگ بر رفتار) تسریع می‌شود.

داده‌ها نشان می‌دهند که خشونت در سریال‌های نمایش خانگی نه تنها پدیده‌ای فردی، بلکه گفتمانی اجتماعی است که از طریق ترکیب نشانه‌ها (بارت (۱۹۶۸)، رمزگان (فیسک (۲۰۰۵)، و سطح تبیین (فرکلاف (۲۰۰۳)) معنا می‌یابد.

این تحلیل تلفیقی نشان می‌دهد که خشونت در این سریال‌ها به عنوان ابزاری برای بازتولید گفتمان قدرت عمل می‌کند و نابرابری‌های جنسیتی و طبقاتی را تقویت یا به چالش می‌کشد.

این یافته با پژوهش حسینی و همکاران (۱۳۹۵) درباره فیلم‌نامه «ژانس شیشه‌ای» هم‌خوانی دارد که در آن فرایندهای مادی و رابطه‌ای برای برجسته‌سازی خشونت به کار رفته‌اند.

ترکیب رویکردهای نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان انتقادی، نشان می‌دهد که خشونت در این آثار به عنوان ابزاری برای بازتولید گفتمان‌های ایدئولوژیک عمل می‌کند. به‌ویژه، خشونت نمادین در «زخم کاری» و «سیاوش»، که از طریق نادیده گرفتن حقوق زنان شکل می‌گیرد، نشان‌دهنده تأثیرگذاری ساختارهای اجتماعی بر تولید محتواست.

۵. نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی بازنمایی خشونت در سریال‌های شبکه نمایش خانگی ایران، با بهره‌گیری از رویکردهای تلفیقی نشانه‌شناسی بارت (۱۹۶۸)، فیسک (۲۰۰۵) و تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (۲۰۰۳) انجام شد. یافته‌ها نشان داد که خشونت کلامی با ۲۱,۵۵٪ بیشترین فراوانی را در پیکره پژوهش دارد و به دنبال آن، خشونت روانی (۱۹,۱۵٪)، فیزیکی (۱۹,۰۳٪)، نمادین (۱۵,۲۲٪) و اجتماعی (۸,۰۴٪) قرار می‌گیرند. این توزیع نشان‌دهنده این است که تولیدکنندگان سریال‌ها بیشتر از زبان به عنوان ابزاری ایدئولوژیک برای بازنمایی تنش‌های اجتماعی و فرهنگی استفاده می‌کنند. به‌طور خاص، خشونت کلامی در سریال‌هایی مانند نهنک آبی و زخم کاری نه تنها رفتار فردی تلقی می‌شود، بلکه نشان‌دهنده نابرابری‌های جنسیتی و طبقاتی است که از طریق رمزگان‌های فنی (مانند نور تیره و کادربندی تنگ) و اجتماعی (همچون نقش‌های سنتی زن و مرد) تقویت می‌شود.

تحلیل داده‌ها نشان داد که خشونت در سریال‌های نمایش خانگی به صورت چندوجهی و متقاطع با ساختارهای قدرت و فرهنگ عمل می‌کند. برای نمونه، در سریال «یاغی»، خشونت روانی از طریق القای گناه و تحقیر، نمادی از سلطه مردان بر زنان است که با رویکرد فرکلاف در سطح تبیین، به گفتمان پدرسالاری و نهادهای اجتماعی مرتبط می‌شود. همچنین، خشونت نمادین در «سیاوش» و «قورباغه» نشان‌دهنده تضادهای فرهنگی و طبقاتی است که از طریق نادیده گرفتن حقوق فردی و تحمیل هنجارهای اجتماعی شکل می‌گیرد. این پژوهش با ترکیب سه رویکرد نظری، نوآوری اصلی خود را در تحلیل لایه‌های خشونت به عنوان یک پدیده گفتمانی و نشانه‌شناختی اثبات کرد و نشان داد که خشونت در رسانه‌ها نه تنها بازتاب واقعیت، بلکه سازنده آن است.

در نهایت، نتایج این پژوهش می‌تواند به تولیدکنندگان محتوا و سیاست‌گذاران رسانه‌ای کمک کند تا مسئولیت اجتماعی خود را در نمایش خشونت درک کرده و از تکرار الگوهای تشدیدکننده نابرابری‌های اجتماعی اجتناب نمایند. بازنمایی انتقادی

آسیب‌های اجتماعی در هنر، زمانی کارکرد تلنگر دارد که از منطق تکرار کلیشه‌ها، عادی‌سازی خشونت، یا تقویت روابط نابرابر قدرت (بوردیو، ۱۹۹۱) اجتناب کند. پژوهش حاضر بنا بر نظریهٔ عاملیت مخاطب^۱ فیسک (۲۰۰۵) تأکید می‌کند که بازتولید غیراندیشمندانهٔ الگوهای خشونت‌آمیز، نه تنها به حساسیت‌زدایی مخاطب می‌انجامد، بلکه با تبدیل آسیب‌ها به کالایی تماشایی، مسئولیت اجتماعی هنر را به حاشیه می‌راند. پیشنهاد مقاله، نه سانسور، بلکه خلق روایت‌های آگاهانه است که میان بازتاب واقعیت و بازتولید آسیب مرزبندی می‌کند. همچنین، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی با پیکره گسترده‌تر و رویکردهای متنوع‌تری مانند تحلیل گفتمان انتقادی پل جی^۲ (۲۰۱۱)، به بررسی تأثیرات روانی و اجتماعی خشونت در رسانه‌های ایرانی بپردازند. این امر می‌تواند گامی مؤثر در جهت افزایش سواد رسانه‌ای مخاطبان و تدوین سیاست‌هایی برای کاهش عادی‌سازی خشونت در فضای فرهنگی باشد.

منابع

- آقاگل زاده، فردوس. (۱۳۹۹). راهبردهای زبانی در بازنمایی خشونت در ژانر درام اجتماعی فیلم‌های فارسی. *نامه هنرهای نمایشی و موسیقی*، (۲۱)، صص ۲۷-۴۵.
- حسینی، ساسانی، و نظر دنیوی. (۱۳۹۵). تحلیل نشانه‌شناسی اجتماعی فیلمنامهٔ آژانس شیشه‌ای. *زبان پژوهی*، ۸(۱۸)، صص ۵۵-۷۵.
- خالق پناه کمال. (۱۳۸۷). نشانه فیلم‌شناسی و تحلیل: بررسی نشانه فیلم لاک‌پشت‌ها پرواز می‌کنند. *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۴(۱۲)، صص ۱۶۳-۱۸۲.
- دانسی، مارسل. (۱۳۹۶ [۱۹۴۶]). *نشانه‌شناسی رسانه‌ها*. نشر نی.
- داوود منیر، محمد و بادغیسی، سمیه و صالحی، عبدالکبیر و کاوه، علی احمد. (۱۳۸۸). *خشونت خانوادگی: عوامل و راهکارهای مقابله با آن*. کتابخانه الکترونیکی امید ایران.
- دهقانی، نوید. (۱۴۰۲). بررسی علل افزایش رویکرد مخاطبان تولیدات فرهنگی و هنری منتشر شده توسط پلتفرم‌های نمایش خانگی (مطالعه موردی: سرویس‌های پخش آنلاین تولیدات موسسات فیلمنت، فیلمو و نماوا). *مطالعات میان‌رشته‌ای هنر و علوم انسانی*، ۲(۱۵)، صص ۱۱-۲۵.
- قره داغی، فرناز و سعداللهی، بابک، و گهربخش، محمد. (۱۴۰۱). بازنمایی خشونت نمادین علیه زنان در سینمای اصغر فرهادی: مطالعه‌ای در نظریه بی‌ادبی کلامی کالپپر. *پژوهش‌نامه زنان*، ۱۳(۴۲)، صص ۱۸۵-۱۴۹.
- مارکوس، رابر. (۱۳۹۱). *پرخاش و خشونت در نوجوانی*. ترجمه دکتر علی کاظمی. تهران: انتشارات زیتون سبز.
- مجیدی، ستاره و اسکندری، غزاله. (۱۳۹۵). نشانه‌شناسی فیلم «جامه‌دران» بر اساس دیدگاه رولان بارت. *فصلنامه پازند*، ۱۲(۴۶-۴۷)، صص ۵۹-۷۴.
- محمودی بختیاری، بهروز و سلیمیان، سمیه. (۱۳۹۵). بررسی بی‌ادبی کلامی در نمایش‌نامه صیادان. *جستارهای زبانی*، ۷(۱)، صص ۱۲۹-۱۴۹.
- محمودی، بهارک، و ملک‌پایین، فاطمه. (۱۴۰۳). مطالعه چگونگی و دلایل کاربران ایرانی در استفاده از پلتفرم‌های داخلی نمایش خانگی. *فصلنامه علمی جامعه، فرهنگ و رسانه*، ۵۱(۱۳)، ۶۹-۹۸. <https://doi.org/10.22034/SCM.2024.434448.1712>
- مرادی، علیرضا و زمانی، طوبی و کاظمی، علی. (۱۳۹۱). سینما و تفاوت: بررسی نشانه شناختی فیلم «عروس آتش». *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۴(۴)، صص ۱۳۱-۱۵۳.
- معظمی، شهلا. (۱۳۸۳). جرم‌شناسی خشونت خانگی و همسرکشی در سیستان و بلوچستان. *زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)*، ۲(۲)، صص ۳۹-۵۳.

1. Audience Agency Theory

2. James Paul Gee

هاشم خانلو، محمدحسن و بشیر، حسن. (۱۴۰۳). بازنمایی سینمایی بافت سیاسی ایران؛ تحلیل گفتمان انتقادی فیلم «آژانس شیشه ای». فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۱۹(۷۲)، صص ۲۵۳-۲۷۸.

- Barthes, R. (1968[1]). *Elements of Semiology*. Hill and Wang.
- Barthes, R. (1968[2]). *Image, Music, Text*. Fontana Press.
- Barthes, R. (1957). *Mythologies* (A. Lavers, Trans.). Hill and Wang.
- Bourdieu, P. (1986[1]). Habitus, code et codification. *Actes de la recherche en sciences sociales*, 64(1), 40-44.
- Bourdieu, P. (1986[2]). *The Forms of Capital*. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). Greenwood.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Harvard University Press.
- Fairclough, N. (2003). *Analyzing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. Routledge.
- Fiske, J. (1990/2005). *Introduction to Communication Studies*. Routledge.
- Fiske, J. (2005). *Understanding Popular Culture*. Routledge.
- Gee, J. P. (2011). *An introduction to discourse analysis: Theory and method* (3rd ed.). Routledge.
- Hall, S. (1997). Culture and power. *Radical Philosophy*, 86(27), 24-41.
- Johnson, R. (2010). "The Aestheticization of Violence in Contemporary Cinema." Master's thesis, New York University.
- Low, J., & Sanders, T. (2022). *A comprehensive analysis of literary sources on sexual violence: Books, scholarly articles, and newspapers*.
- Propp, V. (1928/1968). *Morphology of the Folk-Tale*. Trans. Laurence Scott. Austin: U of Texas.
- Saussure, Ferdinand de. (1916). *Course in General Linguistics*. Edited by Charles Bally and Albert Sechehaye, translated by Wade Baskin. London: Fontana Press.

